

NIJ BEETS, 'HET HOUTEN HIMELTSJE'

De kerk die u thans te bezichtigen krijgt, is eigenlijk geen kerk in de strikte zin des woords" Het is de replica van een houten noodgebouwtje, dat voor altijd verbonden zal zijn met de naam van Ds. Guillaume Anne van de Bruggen (1848-1928).

Het huidige 'Houten Himelstje' maakt deel uit van het laagveenderijmuseum 'Het Damshûs' te Nij Beets. De bouw van deze replica was een leerproject van studenten aan de 'Fries Poort' in onze provincie. De naam 'Frieze Poort' is de verzamelnaam van allerlei mbo-opleidingen verspreid over diverse locaties in Friesland. De studenten hadden het project niet afgemaakt, waardoor de bevolking van Nij Beets zich genoodzaakt zag zelf de uiteindelijke realisering van het kerkgebouwtje ter hand te nemen. Dat is gelukt en het museum heeft een niet onaardige aanwinst er bij gekregen. Immers, het 'Houten Himelstje' zal niet alleen met de naam van Ds. V.d. Bruggen, maar ook met het dorp en met de sociale wantoestanden, die daar eertijds heersten en waar het museum u kennis mee wil laten maken, verbonden blijven.

De naam zegt het al: het bouwwerk is van hout opgetrokken en beschikt over een ruimte, waar een kleine honderd mensen kunnen plaats nemen op knopstoelen. Deze knopstoelen zijn afkomstig uit een kerk van Tjalleberd bij Heerenveen, die overbodig is geworden vanwege de protestantse kerkfusie. Het preekgestoelte komt uit een vml. evangelisatie, d.w.z. het kerkgebouwtje van een vereniging van rechtzinnig hervormden in een overwegend vrijzinnig dorp, een vroeger veel voorkomend verschijnsel in de provincie Fryslân. Het harmonium is geschonken door een particulier uit Haulerwijk. Achter het houten schot, waar de preekstoel tegenaan staat, bevindt zich een kleine 'consistoriekamer', waar in het originele exemplaar, zoals het verhaal gaat, Ds. V.d. Bruggen af en toe wel eens de nacht doorbracht. De pastorie bevond zich nl. in Oud Beets, vijf kilometer verderop, een afstand, die de dominee te voet aflegde om zijn gemeenteleden bijstand te kunnen bieden. Het huidige gebouw wordt nog wel eens als kerk gebruikt bij bijzondere gelegenheden, o.a. bij trouwerijen. Op 1 mei jl. werd de traditionele 1 meiviering ook in dit 'kerkje' gehouden.

Het museum wil u een beeld geven van het leven en werken van de veenbevolking tegen het einde van de 19de eeuw. U vindt er de behuizingen -woonhuizen is teveel eer- van deze mensen, het gereedschap, waar ze de arbeid mee verrichten, een voorbeeld van een vaart met praam enz. Let wel: in Nij Beets werd vroeger laagveenturf gewonnen, een vorm van arbeid, die totaal verschilt van de winning van b.v. hoogveenturf.

De kerkelijke situatie in Beets omstreeks 1890.

Het 'Houten Himelstje' was niet alleen een noodgebouw, maar ook een noodoplossing. Ds. V.d. Bruggen was predikant van het piepkleine dorp Beets, ook wel Oud Beets geheten, gelegen tussen Beetsterzwaag en het huidige Nij Beets. Daar hebben de rechtzinnige adellijke families van Lynden-Pallandt en van Lycklama à Nijeholt in 1889 voor f 40.000 een grote protserige kerk laten bouwen voor die gemeenteleden in Beetsterzwaag en omgeving, die zich niet konden vinden in de prediking en het gemeentegebeuren van het vrijzinnige Beetsterzwaag, waar de vrijzinnige adellijke families van Harinxma thoe Sloten en Boelens van Olterterp de scepter zwaaiden.

De stichting van een tweede Hervormde Gemeente naast die van Beetsterzwaag is van begin af aan een mislukking geweest, althans voor wat betreft de plek, waar de kerk en de pastorie verrezen. De kerk is alleen vol geweest bij de opening. Doorgaans zat er slechts een handjevol mensen om de eredienst bij te wonen. De meeste gemeenteleden woonden in wat nu Nij Beets heet. Daar leefden ze en verrichten ze hun zware werk in de vaak mensonterende omstandigheden. Maar van deze mensen moest de Hervormde Gemeente het wel hebben. En 's zondags was het juist deze mensen te veel gevraagd om ook nog eens de vijf kilometer heen en terug lopend af te leggen. Dat is de reden geweest dat Ds. V.d. Bruggen gekozen heeft voor de oplossing van een houten noodkerkje te midden van de mensen, die zijn gemeenteleden vormden.

In mei 1956 heeft de laatste dienst in de 'Adelskerk van Oud Beets, plaatsgehad. De kerk is sindsdien helemaal aan z'n lot overgelaten; ramen werden ingegooid, de bliksem is in 1967 in de toren geslagen, die het sindsdien zonder spits moest doen en uiteindelijk is in 1984 het verwaarloosde gebouw afgebroken. Indachtig een Friese traditie kwam er een klokkenstoel voor in de plaats.

Nog één keer: Het Houten Himelstje.

Het oorspronkelijk houten himelstje' stond aan de Prikkewei in het huidige dorp Nij Beets. Dezelfde architect, die ook de adelskerk heeft gebouwd, Luitje de Goed, kreeg van baron van Lynden opdracht het gebouwtje te ontwerpen en neer te zetten. De baron stelde de grond beschikbaar. Reeds met Kerst 1891 werd de 'kerk' feestelijk in gebruik genomen. Boven de ingang stond: 'De Heer is mijn helper. In de

volksmond stond het een beetje denigrerend al snel bekend als het 'houten hemeltsje'. Het kerkje heeft daar tot 1908 gestaan. Toen kon de huidige voorname kerk aan het Polderhoofd-kanaal in gebruik worden genomen, mogelijk gemaakt door een legaat van de Cornelia-stichting, het geesteskind van baron Rijnhard van Lynden (1827-1896) ter nagedachtenis aan zijn dochter freulee Cornelia van Lynden (1860-1880). Het 'houten hemeltsje' verhuisde toen naar Houtigehage. niet voor de eredienst, maar als werkruimte voor de werkverschaffing, uitgaande van de evangelisatiepost van Ds. LA. visscher, een soortgelijke predikant als Ds. V.d. Bruggen. Wat die laatste voor de veenarbeiders van de Beetster polder heeft betekend, zo werd Ds. Visscher bekend als de man van de 'arme Friesch-Groningse heide'. De uiteindelijke lotgevallen van 'Het Houten Hemeltsje' zijn mij niet bekend.

J.K. Bolt
2004

Literatuur:

- Ds. J.J. Kalma: "Er valt voor recht te strijden!", de roerige dagen rond 1890 in Friesland Uitg: Boekencentrum, Zoetermeer 1978
- Gerardus de Haan: Dûmny Van der Bruggen en syn tsjerkje yn de Beetster krite, Beskriuwing fan it libben fan Ds. Guillaume Anne van der Bruggen en de evangelisaasje te Nijeets yn it bysunder. Privé-uitgave 2001.

(in dit boek bevindt zich een indrukwekkende literatuurlijst voor verdere bestudering van alles, wat te maken heeft met Ds. V.d. Bruggen en de veenstrijd in Zuidoost Fryslân.)